

Риёзус солиҳийн шархи / Риёзус солиҳийн шархи / 84-ҳадис

84 - السادس : عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَعَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَوْ أَنَّكُمْ تَتَكَبَّلُونَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَقَّ تَوْكِيلِهِ لَرَزْقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَعْدُو حِمَاصًا وَتَرُوْحُ بِطَانًا» رَوَاهُ التَّرمِذِيُّ، وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ [2344].

معناه: تذهب أول النهار حمacha: أي ضامرة البطن من الجوع، وترجع آخر النهار بطاناً: أي ممتلة البطن.

84. Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни:

«Агар сизлар Аллоҳ таолога ҳақиқий маънода таваккал қилганингизда, У зот қушни ризқлантиргани каби сизларни ҳам ризқлантириб қўяр эди. У қушлар қорни оч кетиб, қорни тўқ бўлиб қайтиб келади», деб айтганларини эшитдим.

Ином Термизий ривоят қилиб, ҳасан ҳадис, дедилар.

Шарҳ: Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қиласи:

«... Ким Аллоҳга таваккал қилса, бас, унга У зотнинг Ўзи кифоядир. Албатта, Аллоҳ Ўз ишини етказувчиdir. Ҳақиқатан, Аллоҳ ҳар бир нарсага ўлчов қилиб қўйгандир» (Талоқ сураси, 3-оят).

Ушбу оятда, агар бандалар Аллоҳга таваккул қилсалар, У Зот уларнинг ишлари мукаммал бўлиши учун кафил бўлиши, таваккул қилганлар учун Аллоҳ кифоя экани, У Зот хоҳлаган ишини бажара олиши ва ҳар бир нарсани ўта аниқ қилиб белгилаб қўйгани айтилмоқда.

Таваккулнинг асл маъноси «Ўзини Аллоҳга топшириш»дир.

Аллома Муновий: «Таваккул банданинг ожиз эканини изҳор қилиб, таваккул қилинадиган Зотга ишонишидир», деган. Тасаввуф аҳлининг наздида таваккул одамлар қўлидаги нарсага суюнмасдан, фақат Аллоҳ даргоҳидаги нарсага ишонишидир.

Мулла Али Қори Аллоҳга ҳақиқий таваккул қилишни қуидагича тушунтиради: «Таваккул борлиқда Аллоҳдан бошқа амалга оширувчи зот йўқ экани, яратиш ва ризқ бериш, ато қилиш ва ман этиш, зарар ва фойда, камбағаллик ва бойлик, касаллик ва саломатлик, ўлим ва ҳаёт ҳамда бошқа барча нарсалар Аллоҳ таолодан эканига ҳеч шубҳасиз аниқ ишонишидир» («Мирқотул мафотийх»).

Таваккул қалб ишидир. Унда қалб бутунлай Аллоҳга топширилади. Ишларнинг оқибати У Зотга ҳавола қилинади. Айниқса, ризқ топища таваккулнинг аҳамияти бекиёсдир. Ризқ талабидаги таваккул ризқни фақат Аллоҳ беришига аниқ ишонган ҳолда ўша ризқ келадиган сабабларни ҳаракатга келтиришдир.

Ушбу ҳадисда ризқ топишдаги таваккулнинг асл моҳияти очик-оидин ифодаланмоқда. Яъни: агар сизлар Аллоҳга ҳақиқий таваккул қилганларингизда, Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ эканига иймон келтириб, У Зот ризқ бериши, хоҳлаган махлуқотига бериб, хоҳлаганидан ман қилишига ишонган ҳолда чиройли суратда ва ҳалол йўл билан ризқ талабида бўлганларингизда, худди эрталаб қорни оч ҳолда чиқиб, кечаси тўқ бўлиб қайтадиган қуш каби ризқлантирилган бўлар эдингиз.

Бу ерда бандалар ризқ топища доим ҳам Аллоҳга таваккул қилишни ўрнига қўя олмасликлари айтилиб, таваккулнинг фойдасини тушунтириш учун қушни мисол қилиб келтирилмоқда.

Ҳақиқатан, қушларнинг ҳолатига ибрат назари билан қарасак, бунинг асл ҳақиқатини англаб етамиз. Эрта тонгда ризқ талабида йўлга чиққан қушларнинг қорни оч бўлади. Шу билан бирга уларнинг олдиндан тайёрлаб қўйган ризқ манбалари ҳам, кўз остига олиб қўйган ўлжалари ҳам, захиралари ҳам бўлмайди. Лекин уларда ҳаракат ва ризқ топишга ишонч бўлади. Демак, бандалар ҳам Аллоҳга таваккул қилишни ўрнига қўя билсалар, ўzlари ўйламаган ва хаёлларига келмаган томондан ризқланар эканлар.

Одатда, инсон эртанги ва ундан кейинги кунларда истеъмол қиладиган нарсаларини олдиндан тайёрлаб қўяди. Бу ҳолатни яна чумоли ва сичқонларда ҳам кўриш мумкин. Лекин инсон Аллоҳга ҳақиқий таваккул қила олганида, эрталаб турганида ейишга ҳеч нарсаси бўлмаган тақдирда ҳам, Аллоҳ уни муносиб тарзда ризқлантирган бўлар эди.

Ушбу ҳадиснинг яна бир диққатга молик жиҳати бор. Бу ҳам бўлса, таваккул ва ҳаракат масаласидир. Аслида касб инсонни ризқлантирмайди, Аллоҳ ризқлантиради. Аммо таваккул ва ҳаракат бирлашсагина қўзланган мақсад ҳосил бўлади. Зоро, ҳадисда бизлар учун мисол қилиб келтирилаётган қуш ҳам ҳаракат ва интилиш билан қорин тўйғазади.

Абу Бакр ал-Варроқ айтади: «Аллоҳ бандалари ризқини таъминлаб қўйган. Энди бандалари ҳам Аллоҳга таваккулни таъмин этишлари лозим».

Шайх Абу Ҳомид шундай деган: «Кишилар таваккулни бадан билан касбни ва қалб билан тадбир қилишни тарк қилиб, худди отиб юборилган эски латтага ўхшаб ерга ётиб олиш, деб ўйлашлари мумкин. Бу жоҳилларнинг фикридир! Бу шариатга хилофdir. Шариатда таваккул қилувчилар мақталади. Энди Шариат қайтарган нарсадан қайтмай туриб, қандай қилиб юксак мақомга эришиш мумкин? Балки ҳақиқат шуки, банданинг қалби билан қилган таваккулининг таъсири унинг мақсадга эришишдаги ҳаракати, интилиши ва амалларида қўринади».

Имом Абулқосим Кушайрий айтади: «Билгинки, таваккулнинг ўрни қалбdir. Бас, банда ризқ Аллоҳдан эканини билганидан сўнг қалби билан таваккул қилгач, бадани билан ҳаракат қилиши бир-бирига қарши эмас. Агар бирон нарса қийинлашса, бас, Аллоҳнинг тақдири биландир. Агар бирон нарса енгиллашса, У Зотнинг енгиллатиши биландир».

Муовия ибн Қурра айтади: «Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу бир қавм олдидан ўта туриб, «Сизлар кимсизлар?» деб сўради. Улар: «Таваккул қилгувчилармиз», дейишиди. Шунда Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу: «Сизлар таъаккул қилувчисизлар (яъни, тайёр нарсани еб ётувчи текинхўрсизлар). Зоро, Аллоҳга таваккул қилган киши, аввал ерга уруғ сепади, сўнgra Раббига таваккул қилади», деди». (Ҳаким Термизий “Наводирул усул”да ривоят қилган).

Ибн Абу Дунё айтади: «Менга баъзи ҳакимларнинг шундай деганлари етиб келди. Таваккул уч даражага бўлинади. Биринчиси шикоятни тарк этиш. Иккинчиси розилик. Учинчиси муҳаббатdir. Шикоятни тарк этиш сабр даражаси. Розилик Аллоҳ тақсим қилган ризқ билан қалбнинг сокин бўлишидир. Бу аввалгисидан кўра юқорироқ даражага эга. Муҳаббат эса Аллоҳ ўзига нисбатан қилган тадбири туфайли У Зотни яхши кўришдир. Биринчи даража зоҳидларники ва иккинчиси содикларницидир. Учинчиси пайғамбарларнинг даражасидир».

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, мўмин банда ризқ талабида, тирикчилик йўлида бор имкониятларни ишга солиб, Ёлғиз Аллоҳга таваккул қилган ҳолда жидду-жаҳд қилиши лозим. Аммо шуни билсинки, у фақат ҳаракат қилгани ва интилгани учунгина ризқланайтгани йўқ. Зоро, ризқ Аллоҳ таоло тарафидан келишини унутмасин!

Манба: hadis.islom.uz

